

Stanovisko Výzkumného ústavu pedagogického v Praze k Prohlášení výboru na ochranu rodičovských práv ze dne 24. 6. 2010

Výzkumný ústav pedagogický v Praze (dále jen VÚP) jako garant všeobecného vzdělávání na mateřských školách, základních školách, základních uměleckých školách a gymnáziích předkládá k Prohlášení Výboru na ochranu rodičovských práv (dále jen VORP) toto stanovisko.

Problematika 1 – sexuální výchova ve vzdělávacích dokumentech

Prvky sexuální výchovy figurovaly v učebních osnovách již před rokem 1989. Výrazněji se dostala **sexuální výchova** do vzdělávacích dokumentů v roce 1995. V tomto roce byl schválen materiál „**Standard základního vzdělávání**“ (čj. 20819/95-26)¹, který vymezoval vzdělávací cíle a kmenové učivo na 1. a 2. stupni základních škol jako závazný podklad pro vznikající vzdělávací programy (Základní škola, Obecná škola a Národní škola).

Sexuální výchova figurovala v tomto dokumentu pod názvem „**Základy sexuální výchovy**“ jako jedno ze *šesti témat* oboru Výchova ke zdraví na 1. stupni a jedno z *devíti témat* oboru Výchova ke zdraví na 2. stupni základního vzdělávání. V této podobě pak byla autory vzdělávacích programů uplatněna v učebních osnovách.

Na základě vládou schváleného **Národního programu rozvoje vzdělávání v České republice** (Bílá kniha, 2001)² byl v roce 2005 vydán pod čj. 27002/2005-22 celostátně platný „**Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání**“ (dále jen RVP ZV)³, který se stal podkladem pro tvorbu **školních vzdělávacích programů** (dále jen ŠVP) na jednotlivých školách. V RVP ZV *není* na 1. stupni **sexuální výchova** ani *samostatným tématem*. Její prvky jsou pouze součástí tématu „**Člověk a jeho zdraví**“, které je *jedno z pěti témat* vzdělávacího oboru Člověk a jeho svět. Rovněž na druhém 2. stupni *není sexuální výchova samostatným tématem* a její prvky prolínají do některých ze *šesti témat* vzdělávacího oboru „**Výchova ke zdraví**“, především do témat Vztahy mezi lidmi, formy soužití; Změny v životě člověka a jejich realizace; Zdravý způsob života a péče o zdraví; Rizika ohrožující zdraví a jejich prevence a Osobnostní a sociální rozvoj.

Z naznačeného vyplývá, že **sexuální výchova** na základních školách byla **vždy koncipována jako součást širšího vzdělávání** směřujícího k rozvoji přirozených a zdravých vztahů mezi lidmi (v rodině, v manželství, mezi partnery), k uplatňování zdravého životního stylu, k odpovědnému chování v běžném životě i v situacích ohrožujících zdraví a k získání dovedností pro osobnostní a sociální rozvoj. Přejít od Rodinné výchovy k Výchově ke zdraví byl ovlivněn materiálem **Světové zdravotnické organizace (WHO)**⁴, která upozorňovala na širší holistické pojetí zdraví, které zahrnuje nejen prevenci zdraví člověka, ale i zdravé vztahy, zdravé prostředí atd.

Je také zřejmé, že se *nikdy neusilovalo o samostatný vyučovací předmět sexuální výchova*. Pokud se v roce 1995 podobné názory vyskytly, šlo o propagační výroky médií či výroky nepoučených politiků, možná sexuologů, nikdy ne o koncepčně připravovaný vzdělávací obsah.

¹ Standard základního vzdělávání. Dostupné na: http://aplikace.msmt.cz/HTM/Standard_ZV.htm

² Národní program rozvoje vzdělávání v ČR. Dostupné ne: <http://www.msmt.cz/bila-kniha/narodni-program-rozvoje-vzdelavani-v-ceske-republice-bila-kniha-2001?highlightWords=N%C3%A1rodn%C3%AD+program>

³ Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání. Praha : VÚP, 2005. Platná verze 2007 – dostupné na: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/ramcovy-vzdelavaci-program-pro-zakladni-vzdelavani-verze-2007>

⁴ <http://www.who.cz/>

Problematika 2 – příručka Sexuální výchova – vybraná témata a Doporučení k realizaci sexuální výchovy v základních školách

Příručka **Sexuální výchova – vybraná témata**⁵ i **Doporučení k realizaci sexuální výchovy v základních školách**⁵ nejsou a ani nemohou být součástí RVP ZV. Rámcový vzdělávací program je závazný kurikulární dokument vycházející ze školského zákona, kterým se školy musí řídit při přípravě svých ŠVP. Oba zmíněné materiály jsou **doporučené texty**, které se tematicky vztahují k RVP ZV, ale škola je může a nemusí využít. Jsou určeny pro učitele (odborníky v dané problematice), pro jejich poučení o nových skutečnostech v dané oblasti a pro možné využití některých postupů. Navíc mají materiály *odlišný charakter*. **Doporučení** je víc propojeno s RVP ZV a ukazuje na **základní aspekty realizace sexuální výchovy na školách** – význam, komplexní pojetí, dokumenty, podmínky pro realizaci (personální, organizační, metody, spolupráce školy s rodinou atd.). **Příručka** přináší jen některá **vybraná témata**, která směřují především k otázkám rizik a ochrany proti nim ve vazbě na problematiku sexuální výchovy.

V žádném případě tedy není povinností učitele materiály využít. Učitel je osoba, která musí zvážit, jaké žáky má ve třídě, co už znají, jaké jsou jejich názory, jaké jsou požadavky jejich rodičů atd. a podle toho vybírat informace a realizovat konkrétní výuku.

Na druhé straně je třeba si uvědomit, že podle opakovaných mezinárodních šetření i našich zkušeností se ukazuje, že **základními zdroji poučení pro naše žáky jsou** v převážné míře **kamarádi, internet nebo různé časopisy**⁶, kde je spolehlivost informací velmi problematická. Výrazně za nimi zaostává škola a rodiče. Ukazuje se, že vliv školy v této oblasti je u nás stále nižší než v jiných státech Evropy (včetně velmi nábožensky založených států jako jsou Portugalsko, Španělsko, Belgie aj.). Také proto bylo České republice v roce 2009 **doporučeno Evropskou unií zintenzívnit sexuální výchovu v našich školách**⁶.

Rodiče by se proto neměli bát **informací předávaných učiteli**, které budou kultivované a odborně na výši, ale měli by se bát toho, že se jejich děti dozvídají o daných otázkách z nevhodných zdrojů a v nevhodné (vulgarizující) podobě mimo výuku a mimo rodinu. Velkým rizikem je dnes **zneužívání po internetu**, které si rodiče většinou u svých dětí nechťejí připustit a vůbec nevědí, jak a s kým se jejich potomek přes internet domlouvá a jaké informace o sobě podává⁷.

Dítě je tedy v dnešním světě **víc ohroženo situací, kdy se o věcech, týkajících se zdraví (sexuální problematiky) nedozví, nebo dozví pozdě či zkresleně, než dítě, které se o věci dozví vhodnou formou včas (dříve).**

Problematika 3 – k výrokům v Prohlášení VORP

Ad1) Vyjádření, že obsah materiálů MŠMT je silně *autoerotický*, výrazně zkresluje skutečnost. V Doporučení jsou spíše koncepční a organizační pasáže, v příručce jsou jak texty týkající se etiky a vztahů v oblasti sexu, tak věcně odborné (lékařské) informace (výběr témat k ochraně proti rizikům – viz výše), přehledy učiva a metodických postupů.

Ad2) Nikde v učivu RVP ZV pro 1. stupeň, ani v návrhu učiva vzhledem k věkovým zvláštnostem (v dané příručce) nejsou náměty pro *pohlavní život*. Učivo se týká vztahů

⁵ Sexuální výchova – vybraná témata a Doporučení k sexuální výchově na základních školách. Dostupné na: <http://www.msmt.cz/pro-novinare/msmt-vydava-doporučení-k-vyučce-sexuální-výchovy?highlightWords=Sexu%C3%A1ln%C3%AD+v%C3%BDchova+vyxbran%C3%A1+t%C3%A9mata>

⁶ Prezentováno na semináři Fórum výchovy ke zdraví XIII za mezinárodní účasti (duben 2010).

⁷ Prezentováno na semináři Fórum výchovy ke zdraví XIII za mezinárodní účasti (duben 2010). Další info na www stránkách E-Bezpečí: <http://cms.e-bezpeci.cz/content/view/292/33/lang.czech/>

v rodině a mezi lidmi, vývoje jedince (základy anatomie člověka), ochrany proti zneužití. Pokud se učivo na 2. stupni dotýká problematiky pohlavního života, tak vždy v rovině etiky, vhodných vztahů, ochrany před zneužitím, předčasným otěhotněním, promiskuitou atd.

Ad3) Prohlášení v tomto bodu se zdá nepodložené. Např. švédská společnost je dnes velmi multikulturní, tolerantní a zdravá (oproti naší společnosti). A také statistiky týkající se sexu a zdraví ve vazbě na sexuální výchovu vyznívají ve prospěch Švédů⁸. U USA a Velké Británie není rozhodně prokázáno, že jsou některé ukazatele, v nichž jsou níž než my, zapříčiněny sexuální výchovou na školách. Spíše jde o vlivy zcela jiné, které škola nedokáže eliminovat.

Ad4) Domníváme se, že jde opět o účelové použití informací. Není jasné, z čeho autoři Prohlášení usoudili, že učitelé nevedou žáky k účtě mezi chlapci a dívkami, že se nezmiňují o rolích v rodinách atd. Pokud pak bylo do příručky vybráno téma *genderu*, neznamená to, že nejsou učitelé na téma rolí v rodině připravováni a že je žákům nepředávají⁹.

Na druhé straně opět příklady ze severských zemí jasně ukazují, že **možnost péče otců o malé dítě** v prvních měsících a letech života (některý den v týdnu) významně **upevňuje vztah mezi otci a jejich dětmi i mezi manželi (partnery) navzájem**. Současně dělba o péči o dítě umožňuje ženám neztratit kontakt se svým povoláním.

Ad5) V kapitole dané příručky „Ochrana reprodukčního zdraví mladistvých“ se jasně hovoří o tom, že „*v období puberty spočívá ochrana proti nežádoucímu početí v sexuální abstinenci*“. Správně se také upozorňuje na „*rozpor mezi věkem, kdy dospívající začínají s pohlavním životem a věkem, kdy plánují potomky*“. Proto je další část kapitoly věnována odbornému přehledu antikoncepčních prostředků. To, že žáci 2. stupně ještě nežijí pohlavním životem a lékaři dívkám nepředepisují hormonální antikoncepci, neznamená, že její princip nechápu a že by se o antikoncepci neměli dozvídat jako o mechanismu chránícím zdraví člověka. Je to adekvátní, jako když se dozívají o mechanismech zdravého životního stylu chránícího před infarkty, nádorovým onemocněním atd.

Ad6) Především v tomto bodě se ukazuje naplno **netolerantnost** autorů Prohlášení. Nejenže celkově odmítají poučení žáků v oblasti sexuální výchovy a účelově formulovanými tvrzeními ovlivňují další, respektive hovoří za všechny, i za ty, kteří tak nesmyslejí, ale podobně netolerantně vystupují proti poučení o nebezpečnosti šikany vůči některým skupinám žáků (občanů), kteří jsou netolerancí jiných významně ohroženi. Příručku **Homofobie v žákovských kolektivech**¹⁰ je třeba naopak považovat za průlomový text, který staví naše školství mezi jiné vyspělé státy a může přispět k potřebné toleranci mezi různými skupinami našich obyvatel.

Souhlasíme, že rodina v oblasti poučení o sexuálních otázkách hraje významné místo. Nemůže být však jediná. Stát má povinnost chránit své obyvatele a předávat jim informace, které jsou pro zdraví jedinců i pro zdraví celého národa důležité. V této souvislosti připomínáme dánskou precedentní kauzu řešící **právo poučit dítě v oblasti sexuální výchovy**, v níž **Evropský soudní dvůr nadřadil právo dítěte na informace nad právo rodiny**.

⁸ Prezentováno na semináři Fórum výchovy ke zdraví XIII za mezinárodní účasti (duben 2010) prof. MUDr. Petrem Weisssem.

⁹ Další informace na www stránkách Společnosti pro plánování rodiny a sexuální výchovu <http://www.planovanirodiny.cz/> a na www stránkách International Planned Parenthood Federation <http://www.ippf.org/en/>

¹⁰ Smetáčková, I., Braun, R. Homofonie v žákovských kolektivech. Praha : Úřad vlády ČR, 2009.

Doporučujeme MŠMT, aby odmítlo Prohlášení VOPR jako účelově zaměřené vyjádření skupiny obyvatel, které je vedeno proti zájmům většiny žáků i proti zájmům státu ve vazbě na zdravotní a vzdělávací politiku Evropské unie.

Výzkumný ústav pedagogický v Praze